

Попова Катерина

здобувачка ступеня доктора філософії PhD
Рівненського державного гуманітарного університету,
м. Рівне, Україна

ORCID: 0000-0001-9060-0330

e-mail: katerina121997@ukr.net

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ УКРАЇНИ ПРО ЗАГАЛЬНООСВІТНЮ ШКОЛУ: ВИТОКИ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Анотація. У статті проаналізовано витоки формування полікультурної компетентності, яку формує в здобувачів освіти вітчизняна школа. Це завдання реалізовано шляхом аналізу нормативно-правових документів Міністерства освіти України і Кабінету Міністрів, які на різних етапах функціонування сучасної української школи визначили її пріоритети.

Встановлено, що новий зміст освітнього процесу забезпечувався впровадженням нових навчальних програм, підручників, а також розширенням вибіркової компоненти навчальних програм («Рідний край», «Народознавство», «Етнографія», «Основи політології»), які сприяли поглибленню знань учнів з історії рідного та інших народів, що проживають на території України. Це власне й стало вирішальним кроком на шляху реалізації завдання формування полікультурної компетентності здобувачів освіти.

З'ясовано, що представлення невідоміючих груп у програмах дисциплін суспільно-гуманітарного циклу є недостатнім, фрагментарним, таким, яке створює передумови, але не забезпечує ознайомлення здобувачів з «іншістю», усвідомлення ними функціонування міжкультурної комунікації і взаємовпливу культур. Отже, на думку авторки, сучасна українська школа має здійснювати подальші зміни задля формування в здобувачів освіти полікультурної компетентності.

Ключові слова: полікультурна компетентність, «інтернаціональне виховання», освіта, навчальні програми, гуманізація.

Постановка проблеми. Швидка зміна суспільних цінностей, що розпочалася в роки горбачовської «перебудови», проголошення державного суверенітету України зумовили необхідність переосмислення тих фундаментальних цінностей, які формувала загальноосвітня школа. На початку 1990-х рр. йшлося передусім про відмову від ідеології СРСР, припинення їх трансляції в навчанні й вихованні, демократизацію і гуманізацію навчально-виховного процесу. Школа незалежної України мала виконати новий суспільний запит: формувати в школярів українську національну свідомість і патріотичні почуття. Це зумовило прискіпливу увагу до предметів суспільно-гуманітарного циклу, завдяки яким відбувається

налаштування ціннісних, світоглядних «камертонів» молоді генерації громадян.

Аналіз основних досліджень з теми. Проблеми полікультурного виховання вже віддавна є об'єктом уваги вітчизняних науковців. Серед останніх таких досліджень назвемо праці К. Баханова (2002), С. Терно (2009), В. Мисана (2012), які вивчають процес становлення полікультурності в контексті шкільної освіти.

Мета статті – проаналізувати витоки полікультурної компетентності шляхом вивчення нормативно-правових актів, які в 1991-1995 рр. визначали концептуальні засади діяльності закладів середньої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Декларація про державний суверенітет докорінно змінила вектор розвитку України, що відобразилося в усіх сферах її суспільного життя. Промовисто, що серед перших розпоряджень Міністерства народної освіти УРСР – «Концепція патріотичного й інтернаціонального виховання української молоді, формування в неї національної свідомості». Відправною точкою цього документу є постановка завдання, що зумовлене проголошенням Декларації про державний суверенітет – відродження «історичної свідомості українського народу та його традицій, національно-етнографічних особливостей, функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя» (Інформаційний збірник Міністерства народної освіти Української РСР, 1990, с. 14).

Реалізація цих завдань залежала від низки причин, серед яких – переосмислення змісту предметів суспільно-гуманітарного циклу, гранднративу вітчизняної історії, розробка нових навчальних предметів, запровадження яких сприяли б реалізації поставлених перед школою завдань.

Загалом процес адаптації керівництва народною освітою України і освітян до нових завдань виявився складним і довготривалим. Його складові – перегляд змісту вітчизняної історії, літератури, курсу географії України тощо, розробка програм нових гуманітарних дисциплін та їх обговорення.

На початку 1990-х рр. у цьому процесі, на наш погляд, простежується складність пошуку відповідей на нові виклики. Її віддзеркалює тривале використання словосполучення «інтернаціональне виховання». Прагнучи максимально швидко позбутися радянського минулого, оперування категоріями, які наприкінці функціонування СРСР вже давно стали політичними штампами, автори численних освітянських документів використовували його, послуговуючись водночас і категоріями з нового «політологічного словника». Таким чином паралельне озвучення завдань формування української національної свідомості і забезпечення формування інтернаціональної єдності засвідчувало про певний дисонанс у процесі формування ціннісних горизонтів оновленої української школи, його перехідний етап.

У вересні 1991 р., одразу після ухвалення Верховною Радою УРСР Акту проголошення незалежності України, Колегія Міністерства народної освіти затвердила «Концепцію середньої загальноосвітньої школи України». Відправне твердження цього документу промовисте: «Школа завжди є національною». Тим часом наступне речення прочитується як вердикт існуючій до того часу системі середньої освіти: «Спроби формування

позанаціональної, так званої загальнонаціональної школи без будь яких національних ознак і особливостей призвели до кризових явищ» (Інформаційний вісник Міністерства освіти України (а), 1992, с. 5).

Вищезазначеним документом формування національної самосвідомості учнів визначалося головною метою діяльності школи, яка полягала у залученні молоді до національної культури. Таке формулювання діяльності закладів освіти та їх завдання свідчили про глибинне переосмислення новою українською політичною елітою як характеру освіти, так і змісту навчально-виховного процесу.

Визначивши національну компоненту знаковою складовою роботи оновленої загальноосвітньої школи, Концепція перегувалася з інтернаціональним вихованням. Поєднання цих категорій у названому документі є наскрізним (Інформаційний вісник Міністерства освіти України (а), 1992, с. 5). Конструювання школи визначалося таким, що поєднує в собі засади гуманізму, демократії й інтернаціоналізму. Водночас думка про те, що «...у контексті національної культури формується й інтернаціоналізм як переконання, а не як агітаційна теза чи догматичне твердження» (Інформаційний вісник Міністерства освіти України, (а), 1992, с. 12) засвідчує про рух уперед авторів Концепції, так і їхні прагнення зберегти оціночний пафос взаємодії представників різних національностей, що успадкований з СРСР.

Концепція середньої загальноосвітньої школи України містила окремі положення, які були свого роду предтечею постановки питання про полікультурну компетентність. Зокрема, ідею народності, яку представлено як один із ключових напрямків відродження школи, інтерпретовано такою, що ґрунтується «...на основі засвоєння позитивних традицій національних культур українців та інших народів, що проживають в Україні» (Інформаційний вісник Міністерства освіти України (а), 1992, с. 8). Не менш важливим є й твердження про те, що в подальшому національний компонент змісту освіти мав включати як знання української історії, рідної мови, традицій, звичаїв, так і знання про культуру і побут інших народів, які проживають в Україні.

Важливим документом для визначення змісту освіти, її ціннісно-філософських постулатів стала Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття»). Оприлюднена в грудні 1993 р., вона відобразила вже озвучені на той час концептуальні основи розбудови системи освіти (наприклад, її демократизацію, гуманізацію, національну спрямованість).

Як і інші нормативно-правові акти, що з'явилися на початку 1990-х рр., програма «Освіта» приділила значну увагу питанню її національної спрямованості. В основу документу (в контексті його аналізу за фактором самості) покладено етнографічний критерій. Він простежується, скажімо в описі принципів реформування змісту освіти, де йдеться про «органічний зв'язок з національною історією, культурою, традиціями» (Любар, 2005, с. 603).

Документ не містить ідеї ознайомлення школярів з етнокультурною спадщиною національних меншин, пізнання їх культури, а отже є далеким від того, що на сучасному етапі визначається полікультурною компетентністю. Водночас у ньому йдеться про культуру міжнаціональних взаємин,

необхідність прищеплення дітям шанобливого ставлення до культури, звичаїв та традицій усіх народів, які проживають в Україні, обмін надбаннями духовної культури. Дотримуючись засад етноплуралізму, Державна національна програма «Освіта» визначила пізнання (не)українського минулого школярами у такий спосіб: зміст історичної освіти має включати «...широке вивчення україно- (народо-)знавства, етнічної історії та етногенези українців, інших народів України» (Любар, 2005, с. 603).

Державна національна програма «Освіта» - не єдиний документ початку 1990-х рр., який визначав курс на формування національної школи. Наприклад, у пояснювальній записці до навчальних планів загальноосвітніх шкіл на 1993 / 94 н. р. наголошено на відродженні культуротворчої функції освіти, максимального прилучення школярів до національної історії, культури, традицій, звичаїв і народних надбань. Міністерство освіти України визначило, що «реалізації цієї мети сприяє введення до навчальних планів низки нових предметів: «Рідний край», «Етнографія і фольклор України», «Народознавство». Зміст історичної і географічної освіти ґрунтується на національній основі.

Реалізація цієї мети розпочалася дещо раніше: вже на початку 1991 р. на обговорення освітнім було винесено проєкт програми початкового курсу з «Історії України» для 5 класу, наступного року в «Інформаційному збірнику Міністерства освіти України» оприлюднені проєкти програм з «Народознавства», «Основ держави і права України», «Всесвітньої історії». Переосмислення змісту середньої освіти підтверджувалося не тільки появою наступного року нових проєктів програм із різних курсів («Основ політології» для гімназій і ліцеїв гуманітарного профілю і пропозиції щодо змісту програми з «Народознавства»), а й корекцією Міністерством освіти України змісту чинних підручників і навчальних посібників.

Залежно від того, який підхід до поняття «нація» (етнічна чи політична) використовували автори проєктів з «Народознавства», цей предмет міг стати як засобом для пізнання винятково регіональної культури і її традицій, так і інших етнічних спільнот, які проживають в Україні. Це судження стосується, зрозуміло, й «Історії України», яка, як засвідчив час, тривалий період знаходилася на роздоріжжі: вона має ґрунтуватися на засадах етнічної історії чи включати в себе елементи минулого, наприклад, кримських татар, євреїв, поляків, ромів.

У пояснювальній записці до першого з проєктів з «Народознавства», що був оприлюднений в офіційному органі Міністерства освіти України, його автори стверджували: «викладання в школі народознавства сприяє формуванню у підростаючого покоління духовності, народної моралі, загальнолюдських цінностей». Народознавство – «це наука про конкретний народ» (Інформаційний вісник Міністерства освіти України (г), 1992, с. 3).

Таке розуміння предмету відобразилося на його тематичному змісті, що ґрунтувався на історії і культурі українців, а також християнстві. Наприклад, у 5 класі передбачено вивчати «Зимовий цикл свят в Україні: свято Миколая, Новий рік, Різдво, обряд колядування і щедрування...» (Інформаційний вісник Міністерства освіти України, (г), 1992, с. 8–10).

Одна із тем, яку пропонувалося вивчати у 6-му класі – «Художнє оформлення українського житла», в 7-му – «Одяг, пісня, танець – символи

українського народу», «Українська кулінарія» тощо. Промовистими компонентами програми для наступних класів є теми «Вплив української культури на розвиток інших народів», «Народна творчість українців: фольклор, народні інструменти...» (Інформаційний вісник Міністерства освіти України, (г), 1992, с. 3).

Національні меншини у цьому проєкті програми з'являються в тематиці уроків для 10-го класу (вищезгадана тема про вплив на «інші народи») і проглядаються у програмі для випускників: «Основні етнічні масиви неукраїнців: росіяни, білоруси, чехи, словаки, молдавани...» (Інформаційний вісник Міністерства освіти України (г), 1992, с. 13).

Україно/християноцентричною є й друга програма з «Українознавства», яку уклала Л. Іваннікова (Інформаційний вісник Міністерства освіти України (д), 1993, с. 4). При цьому бачення укладачкою програми природи предмету, його світоглядних / ціннісних посилів, відображає ось яке судження: «Важливо, щоб вчитель, висвітлюючи традиції, звичаї, вірування, уснопостичну творчість українців, залежно від регіону України, де компактно проживають німці, молдавани, поляки і т. д., розкривав дітям особливості традицій і культур цих народів» (Інформаційний вісник Міністерства освіти України (д), 1993, с. 5).

Отже, два проєкти програми з «Українознавства», що оприлюднені на сторінках офіційного органу Міністерства освіти України в 1992–1993 рр., мають спільне підґрунтя, характерне для того часу – україноцентризм. При цьому перший проєкт максимально маргіналізує наявність іншого в українській історії, контраверсіях взаємодії іншостей. Натомість другий, хоч і не виводить іншого в ранг рівноправних партнерів міжкультурної взаємодії, визнає суб'єктність неукраїнців у формуванні тих духовних надбань, що створені на теренах сучасної України і спонукає до актуалізації пізнання їхніх соціокультурних цінностей.

Сфокусовані контексти, які прочитуються у двох проєктах програм з «Українознавства» початку 90-х рр., репрезентують тогочасні дилеми включення інших в українську історію, інтерпретацію творення культури на українських етнографічних землях. Перший із них де-факто закривавав «шлюзи» формування полікультурної компетентності (щонайменше – мінімізує їх), ознайомлення учнів з елементами культурних надбань «сусідів». Тим часом другий вбачається таким, який є одним із перших прикладів у тогочасній українській гуманітаристиці торування шляху, який визнавав конструктивну значимість полікультурного простору, важливість пізнання учнями світу тих, хто розмовляв іншими мовами і молився не так, як етнічні українці.

Продовжувалося переосмислення методології та наративу курсів з історії. Це стосувалося не тільки вітчизняної історії, а й всесвітньої. Примітними, наприклад, є судження й пропозиції, що відображені в проєкті програми з всесвітньої історії для 6–8 класів середньої школи: в курс пропонувалося ввести не тільки сюжет про Стародавню Палестину, окремі матеріали про біблійні сказання, а й по-новому висвітлювати роль релігії і церкви у Середні віки (особлива увага приділялася світовим релігіям, особливо ж християнству та ісламу). Пізнання учнями багатогранності соціокультурного світу зумовлювалося, наприклад, їх ознайомленням з декором не тільки православних храмів, а й католицьких костелів, мусульманських мечетей.

Автори проєкту програми О. Бахтіна та Г. Донський (1995) пропонували ознайомити дітей із Кораном, індуїзмом, побутом і звичаями окремих держав Азії (Інформаційний вісник Міністерства освіти України (д), 1993, с. 3–24).

Значну увагу релігії як форпосту культури приділили автори програми «Людина і суспільство» для учнів 11-х класів загальноосвітніх навчальних закладів. Наприклад, під час оволодіння темою «Людина і нація» школярам пропонувалося осмислити типологію етносів, етнічну структуру України, а також засвоїти категорії «національна культура», «національна самосвідомість», «національний характер». Тема «Світогляд як основа культури» передбачала розмову з учнями про світові релігії, їх ознайомлення не лише з православ'ям як різновидом християнства, а й іншими релігійними конфесіями, що функціонували в Україні. Така «іншість» чітко проявлялася під час вивчення теми «Сутність і багатоманітність культури (автори програми (А. Арцішевський, С. Возняк, Л. Кондратик та ін.), яка включала такі компоненти: «Багатоманітність і взаємодія культур. Вічне і змінне в культурному розвитку. Національне і загальнолюдське у культурі...» (Інформаційний вісник Міністерства освіти України (є), 1995, с. 16). Не менш важливим є те, що автори проєкту програми використали в ній поняття «полікультурного виховання» (Інформаційний вісник Міністерства освіти України (є), 1995, с. 16).

Ще один із новаторських для першої половини 1990-х рр. навчальних предметів, котрий міг так чи інакше розкривати полікультурність світу школярам України (щоправда, в особливому ракурсі), – «Права людини». Авторський колектив не ставив завдання інтегрувати старшокласників у проблеми поліетнічності соціуму чи взаємодію в ньому представників різних віросповідань. Враховуючи те, що предмет тлумачився як елемент юридичної освіти і виховання, то прослідковувалися заклики до осмислення злочинів проти різних соціальних груп. (Інформаційний вісник Міністерства освіти України (и), 1995, с. 6; 20). А поняття «геноцид», як і апартеїд і расизм, вживалися як категорія міжнародного права і означали не тільки вбивство т. зв. цільових груп, а й знищення їхніх культур.

Зрозуміло, що далеко не всі проєкти навчальних програм суспільних дисциплін були означені міркуваннями, які б засвідчували прагнення їх авторів інтегрувати учнів у простір полікультурного виховання. Це стосується, передусім програм з історії України, що відображали домінуюче наприкінці 1980-х–на початку 1990-х рр. бажання здійснити компенсаційну функцію: витиснути з вітчизняної історії, скажімо так, радянщину, підміну правдивої історії України псевдонаративом, вивести на передній її план національних героїв тощо. Це призвело до поступового написання вітчизняної історії на засадах українського етноцентризму.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Упродовж 1991-1995 рр., які в червні 1991 р. визначені Колегією Міністерства народної освіти УРСР «перехідним періодом», відбувалося переосмислення завдань, поставлених перед загальноосвітньою школою. Визначивши головною метою освітнього процесу формування національної свідомості школярів, керівництво фахового міністерства, як і освітяни загалом, тривалий час оперували категорією «інтернаціональне виховання», яке поволі витіснило

словосполучення «полікультурне виховання». Воно й стало предтечею формування полікультурної компетентності у здобувачів освіти.

Подальше вивчення цієї еволюції дозволить з'ясувати ті внутрішньо- та зовнішньополітичні каталізatori, що зумовили актуалізацію завдання формування полікультурної компетентності здобувачів освіти різних рівнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Баханов, К. (2002). Методика викладання історії: традиції та інновації. *Історія в школах України*, № 6, сс. 9–12.

Терно, С. (2009). Як знайти виважений спосіб викладання національної ідентичності та культурної різноманітності в шкільному курсі історії. *Історія в школах України*, № 1–2, сс. 4–8.

Мисан, В. (2012). Полікультурність у змісті шкільної історії: вимога часу чи забаганка науковців? *Історія в школах України*, сс. 23–26.

Інформаційний збірник Міністерства народної освіти Української РСР (1991). *Програма розвитку народної освіти Української РСР на перехідний період (1991–1995)*, № 15–16, сс. 3–36.

Інформаційний збірник Міністерства народної освіти Української РСР (1990). *Концепція патріотичного і інтернаціонального виховання української молоді, формування в неї національної свідомості*, № 16, сс. 14–30.

Інформаційний вісник Міністерства освіти України (а). (1992). *Про концепцію середньої загальноосвітньої школи України*, № 4, сс. 3–29.

Любар, О. (2005). Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття»). Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія. Київ. Знання, сс. 600–623.

Інформаційний вісник Міністерства освіти України (б). (1993). *Навчальний план загальноосвітніх шкіл на 1993 / 94 навчальний рік*, № 9–10, сс. 3–63.

Інформаційний вісник Міністерства освіти України (в). (1992). *Про корекцію до змісту підручників та навчальних посібників, діючих у 1992 / 93 навчальному році*, № 22, сс. 2–24.

Інформаційний вісник Міністерства освіти України (г). (1992). *Програма з народознавства для 1–11 класів*, № 23, сс. 3–15.

Інформаційний вісник Міністерства освіти України (д). (1993). *Програма з народознавства для 5–8-х класів загальноосвітніх шкіл з українською мовою навчання*, № 3, сс. 3–24.

Інформаційний вісник Міністерства освіти України (е). (1995). *Програма з всесвітньої історії для середньої школи (6–8-мі класи)*, № 12, сс. 3–23.

Інформаційний вісник Міністерства освіти України (є). (1995). *Програма курсу «Людина і суспільство» для учнів 11-х класів загальноосвітніх навчальних закладів*, № 20, сс. 10–19.

Інформаційний вісник Міністерства освіти України (и). (1995). *Програма курсу «Людина і суспільство» для учнів 11-х класів загальноосвітніх навчальних закладів*, № 19, сс. 2–25.

Інформаційний вісник Міністерства освіти України (і). (1995). *Про поліпшення навчально-виховної роботи в загальноосвітніх та професійно-технічних закладах і завдань щодо реалізації рекомендацій парламентських слухань «Про стан освіти в Україні»*, № 10, сс. 3–9.

Інформаційний вісник Міністерства освіти України (ж). (1996). *Програма з історії України для учнів 5-х класів загальноосвітніх навчально-виховних закладів*, № 9, сс. 23–27.

REFERENCES

Bakhanov, K. (2002). Metodyka vykladannia istorii: tradytsii ta innovatsii [Methods of teaching History: traditions and innovations]. *Istoriia v shkolakh Ukrainy*, No 6, ss. 9–12. [in Ukrainian]

Terno, S. (2009). Yak znaity vyvazhenyi sposib vykladannia natsionalnoi identychnosti ta kulturnoi riznomanitnosti v shkilnomu kursi istorii [How to find a balanced way of teaching national identity and cultural diversity in a school History course]. *Istoriia v shkolakh Ukrainy*, No 1–2, ss. 4–8. [in Ukrainian]

Mysan, V. (2012). Polikulturnist u zmisty shkilnoi istorii: vymoha chasu chy zabahanka naukovtsiv? [Multiculturalism in the content of school history: a requirement of time or a whim of scientists?]. *Istoriia v shkolakh Ukrainy*, ss. 23–26. [in Ukrainian]

Informatsiinyi zbirnyk Ministerstva narodnoi osvity Ukrainsoi RSR (1991). *Prohrama rozvytku narodnoi osvity Ukrainsoi RSR na perekhidnyi period (1991–1995)* [Program of development of public education of the Ukrainian SSR for the transition period (1991–1995)]. The concept of patriotic and international education of Ukrainian youth, the formation of national consciousness in it, No 15–16, ss. 3–36. [in Ukrainian]

Informatsiinyi zbirnyk Ministerstva narodnoi osvity Ukrainsoi RSR (1990). *Kontseptsiiia patriotychnoho i internatsionalnoho vykhovannia ukrainsoi molodi, formuvannia v nei natsionalnoi svidomosti* [The concept of patriotic and international education of Ukrainian youth, the formation of national consciousness in it]. No 16, ss. 14–30. [in Ukrainian]

Informatsiinyi visnyk Ministerstva osvity Ukrainy (a). (1992). *Pro kontseptsiiu serednoi zahalnoosvitnoi shkoly Ukrainy* [On the concept of secondary school in Ukraine]. No 4, ss. 3–29. [in Ukrainian]

Liubar, O. (2005). Derzhavna natsionalna prohrama “Osvita” (“Ukraina XX stolittia”). *Istoriia ukrainsoi shkoly i pedahohiky*: [History of Ukrainian school and pedagogy]: Khrestomatiia. Kyiv. Znannia, ss. 600–623. [in Ukrainian]

Informatsiinyi visnyk Ministerstva osvity Ukrainy (b). (1993). *Navchalnyi plan zahalnoosvitnikh shkil na 1993 / 94 navchalnyi rik* [Curriculum of secondary schools for the 1993/94 academic year]. No 9–10, ss. 3–63. [in Ukrainian]

Informatsiinyi visnyk Ministerstva osvity Ukrainy (v). (1992). *Pro korektsiiu do zmistu pidruchnykiv ta navchalnykh posibnykiv, diuchykh u 1992 / 93 navchalnomu rotsi* [On the correction to the content of textbooks and manuals in force in the 1992/93 academic year], No 22, ss. 2–24. [in Ukrainian]

Informatsiinyi visnyk Ministerstva osvity Ukrainy (h). (1992). *Prohrama z narodoznavstva dlia 1–11 klasiv* [Ethnology program for grades 1-11], No 23, ss. 3–15. [in Ukrainian]

Informatsiinyi visnyk Ministerstva osvity Ukrainy (d). (1993). *Prohrama z narodoznavstva dlia 5–8-kh klasiv zahalnoosvitnikh shkil z ukrainsoiu movoiu navchannia* [Ethnography program for 5-8 grades of secondary schools with the Ukrainian language of teaching]. No 3, ss. 3–24. [in Ukrainian]

Informatsiinyi visnyk Ministerstva osvity Ukrainy (e). (1995). *Prohrama z vsesvitnoi istorii dlia serednoi shkoly (6–8-mi klasy)* [World History program for high school (grades 6–8)]. No 12, ss. 3–23. [in Ukrainian]

Informatsiinyi visnyk Ministerstva osvity Ukrainy (ie). (1995). *Prohrama kursu "Liudyna i suspilstvo" dlia uchniv 11-kh klasiv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv* [The program of the course "Man and Society" for students of 11th grades of secondary schools], No 20, ss. 10–19. [in Ukrainian]

Informatsiinyi visnyk Ministerstva osvity Ukrainy (y). (1995). *Prohrama kursu «Liudyna i suspilstvo» dlia uchniv 11-kh klasiv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv* [The program of the course "Person and Society" for students of 11th grades of secondary schools], No 19, ss. 2–25. [in Ukrainian]

Informatsiinyi visnyk Ministerstva osvity Ukrainy (i). (1995). *Pro polipshennia navchalno-vykhovnoi roboty v zahalnoosvitnikh ta profesiino-tekhnichnykh zakladakh i zavdan shchodo realizatsii rekomendatsii parlamentskykh slukhan "Pro stan osvity v Ukraini"* [On the improvement of educational work in secondary and vocational institutions and tasks for the implementation of the recommendations of the parliamentary hearings "On the state of education in Ukraine"], No 10, ss. 3–9. [in Ukrainian]

Informatsiinyi visnyk Ministerstva osvity Ukrainy (zh). (1996). *Prohrama z istorii Ukrainy dlia uchniv 5-kh klasiv zahalnoosvitnikh navchalno-vykhovnykh zakladiv* [Program on the history of Ukraine for 5th grade students of secondary schools], No 9, ss. 23–27. [in Ukrainian]

REGULATORY LEGAL ACTS OF UKRAINE ON SECONDARY SCHOOL: ORIGINS OF MULTICULTURAL COMPETENCE

Kateryna Popova

PhD candidate

Rivne State University for the Humanities,

Rivne, Ukraine

ORCID: 0000-0001-9060-0330

e-mail: katerina121997@ukr.net

Abstract. The article analyzes the origins of the formation of multicultural competence, which the Ukrainian school system is supposed to form in students. The article considers regulatory legal documents that at different stages of the modern Ukrainian school development identified its priorities. In particular, the article has analyzed the documents of the Ministry of Education of Ukraine and the Cabinet of Ministers. The conducted research allows to state that the Ukrainian school system gradually refused to use the Soviet notion "international education", which was purely declarative in nature, and set the goal of humanizing education and forming tolerance among students. The new content of the educational process was provided, among other things, by the introduction of new curricula, textbooks and expanding the selective component of the curricula ("Native Land", "Ethnic Studies", "Ethnography", "Basics of Political Science"), which could contribute to the deepening of students' knowledge of the history of different nations living in Ukraine. This became a decisive step towards the realization of the task to form multicultural competence for students. At the same time, the research has shown

that the representation of non-dominant groups in the educational programs of social sciences and humanities is insufficient and fragmentary, which creates preconditions, but does not provide students with enough knowledge about the Otherness, as well as does not provide students' full awareness of intercultural communication and cultural interaction. Thus, the research concludes that the modern Ukrainian school should make further changes in order to form optimal prerequisites for the formation of multicultural competence of Ukrainian students.

Keywords: multicultural competence, "international education", education, educational programs, humanization.

Стаття надійшла до редакції 05.05.2022 р.